

V IMENU

kjer se v naročju lesketajočih valov bolečine
rojeva
krohot

V IMENU

PESEM (zadavljenje je oblik ugušenja koje nastaje kad je omča ili neki drugi predmet upotrebljen kao omča položen oko vrata i silom ruke zategnut do te mere da stegne disajne puteve ili krvne sudove ili jedne i druge. — J. Milčinski, »Uvod u sudsku medicinu«, Beograd 1962)

Nove smeri v bolgarski poeziji

V zadnjem času smo doživeli pri sosednjih narodih, pri »narodih, ki nas obkrožajo«, razveseljivo pozornost, ko nas želijo — prav prek naše kulture — pobliže spoznati. Tako sta na primer pri naših sosedih Madžarih izšli kar dve antologiji hkrati, ena prinaša sodobno slovensko poezijo, druga — po obsegu in obliki resnično reprezentativna — pa je posvečena naši književnosti (poeziji, prozi in dramatik) od njenih začetkov do danes. Naša revija se bo potrudila, da bi svojim bralcem — v mejah, ki so ji na razpolago — predstavila vsaj nekaj iz pesniške dejavnosti sosednjih narodov. Tokrat predstavljamo mlado bolgarsko poezijo s spremno besedo Ganča Savova, ki je v svoji domovini že marsikaj napisal o naši umetnosti in kulturi, pa tudi nekaj prevodov je že objavil.

Ur.

Gančo

Savov

Lahko rečemo, da je vsak narod vnet za poezijo, vendar vsak po svoje. V življenju bolgarskega človeka gre liriki dokaj zanimivo mesto, vendar je o tem težko govoriti na splošno. Vse je pač odvisno od okolja, od družbene in socialne pogojenosti časa in drugih dejavnikov. Ker pa naj bo pričujoči prispevek informativen, se ne bom spuščal v podrobno razglabljanje o poeziji v življenju bolgarskega človeka. Rad pa bi najprej poudaril, da se vloga poezije v življenju našega človeka razlikuje od vloge, ki jo je odigrala poezija v življenju Slovencev. Medtem ko je slovenska poezija veliko bolj liriska, meditativna, bolj odvisna od čustvene razgibanosti, je bolgarska bolj dramatična in ostra, bolj osmisljena in jasna, nekoliko, če naj se grobo izrazim, »vzgojna«. Ta njena lastnost je bila zlasti po volji naši kritiki. Če bi hoteli posplošiti stališča bolgarske kritike do mesta, ki ga ima poezija v našem življenju, bi lahko navedli nekaj naslednjih smeri:

Bolgarska kritika vidi v poeziji zanesljivo in tvorno sredstvo, s katerim lahko vzgojimo v človeku vrsto moralnih, etičnih, družbenih, socialnih, političnih in drugih dobrih lastnosti, hkrati pa zavrača sleherno njeno didaktično funkcijo, saj bi bila takšna poezija nesodobna in bi zavirala samostojnost misli ter razuma.

Naša kritika je prepričana, da je vrednost lirike veliko večja, če se pesnik s svojo intimno izpovedjo ne zapira v subjektivni in izolirani svet absolutizirane osebnosti, temveč išče in najde stik z okoljem, v katerem živi lirski junak.

Po njenem mnenju poezija mora nujno opravljati estetske funkcije, vzgajati okus, utrjevati razredno-partijski estetski kriterij ljudi.

Glede eksperimentov v poeziji stoji naša kritika na stališču, naj ne pride vsak eksperiment iz ustvarjalnega laboratorija, zlasti če gre za ekstravagančnost puhle poze, hoteno malomarnost, posmehovanje okusu, epigonstvo, univerzalizacijo in snobizem brez nadarjenosti.

Naj poudarim, da se bodo najbrž nekatera izmed načel, ki jih tu omenjam, zdela marsikomu hudo stroga in direktivna. Vendar pa ta vtis izgublja praksa, saj nikakor ne postavlja neupravičenih omejitev pri publiciranju. Res je, da nimamo pri nas hermetične, eksperimentalne in podobne poezije, res pa je tudi to, da se bo tisto, kar bo ostalo v poeziji kot novatorski prispevek trajne vrednosti, prej ali slej samo izluščilo iz ustvarjanja, ki morda danes zaradi svojega stila ni sprejeto, dasi je v resnici izraz resničnega iskanja.

Današnja podoba bolgarske poezije si lahko razlagamo z različnih zornih kotov — tematsko, generacijsko itd., mislim pa, da bi bila najbolj primerna tipološka razdelitev, saj bo tako najlažje dojeti tokove, ki so vplivali nanjo. Ni moj namen razgrinjati tu vso panoramo današnje bolgarske poezije — Slovenci so pred kratkim dobili prvi tak pregled naše poezije v zbirki Rumena vrtnica pri Mladinski založbi — želim samo natančneje sistematizirati tendence mlajšega in najmlajšega rodu, ki danes ustvarja pri nas.

Če razdelimo bolgarsko poezijo glede na njeno bogato vsebino, bi dobili približno naslednje razpredelnice: meščansko-socialna (in refleksivna), intimna in patetična lirika. Pred leti bi bil vrstni red nekoliko drugačen. Tako na primer bi bila v prvih povojnih letih na prvem mestu politično-patetična poezija; to so tudi naivno razglašali za pravo, pristno liriko. To stanje se je močno spremenilo v letu 1956 po aprilskem plenumu KP, ko se je pesniška ustvarjalnost znova orientirala k pozabljeni intimni liriki ter k izpovedni kritični varianti meščansko-socialne poezije. Te variante danes ni več, pač pa je namesto nje zdaj močno zastopana značilna problemska poezija, to je ustvarjalnost, ki se loteva s posebno, z umetnostjo oplojeno, filozofijo analize, se vživlja, sprejema ali zavrača celo vrsto komponent vsebine družbenega življenja, morale itn. Pesnik intimno doživlja velike družbene dileme in nihanja. Tak je na primer *P e n j o P e n e v* (1930 do 1959). Skoraj čez noč je presedlal s patetične glorifikacije v svojih verzih na dramatično, ostro problemsko poemo *Dnevi preverjanja*. V nji je nanizal vrsto vprašanj samemu sebi, svoji generaciji, okolju v katerem je živel, in se potegoval za čistost v človeških in socialnih odnosih. Z izredno lepimi verzi v istem smislu se je pojavil tudi *G e o r g i D ž a g a r o v* v *Minutah molka*. Ta linija je ostro začrtana tudi v močni in značilni poeziji *P a v l a M a -*

t e v a (sedanji minister za kulturo v Bolgariji); pesnik s svojimi zbirkami po letu 1962 sega v problematiko ne samo z družbenega, temveč tudi z npravstvenega stališča človeka in nikakor ne dopušča, da bi ta obveljala na račun druge. *L j u b o m i r L e v č e v* v vseh svojih zbirkah, zlasti pa v dveh najnovejših, ki sta mu prinesli dimitrovsko nagrado, izhaja iz življenjske resničnosti dejstev, močno in prepričljivo asociira z njimi, ko bogati bravčevo zavest z velikimi družbenimi posplošitvami. *S t e f a n C a n e v* vnaša v bolgarsko poezijo nove možnosti, z ostro in pošteno sintetično in aforistično mislijo zna zajeti iz vsakdanjosti doslej nesluteno dinamiko. Prav v zadnjem času pa je prišla na naš knjižni trg zbirka *I v a n a C a n e v a* Nedeljski potres, ki jo je kritika uvrstila med najpomembnejše zbirke mladih v zadnjih desetih letih. Poezijo Ivana Caneva odlikuje zlasti njegovo iskanje metaforične neponovljivosti vsakdanjih dejstev in njihove medsebojne povezanosti.

V tej poeziji se razodevajo načela, na katerih snujemo specifično aktivne odnose do osnovnih gibal življenja danes. Življenja, ki je danes večinoma družbeno, saj je sleherni človek različno povezan z družbeno strukturo. To se pravi, da dobiva zdaj tudi cela vrsta intimnih doživetij bolj izostreno družbeno projekcijo, vrsta človekovih slabosti pa dobiva večji družbeni odziv in pomen. Tudi emocionalna sublimacija življenja, kakor jo v bolečini doživi pesnik, dobiva posebne razsežnosti v pesniški ustvarjalnosti. Zdi se, da je vse to eden izmed aspektov, ki najmočneje vznemirjajo pesnike. Zato bomo tudi ob takšni sistemizaciji njihov del lahko ugotovili, da jih je največ v tej skupini. Poleg tistih, ki sem jih že navedel poimensko kot primer, tu ustvarjajo naši najboljši pesniki: Valeri Petrov, Peter Karaangov, Konstantin Pavlov, Vatio Rakovski, Andrej Germanov, Liljana Stefanova, Aleksander Gerov in še Georgi Konstantinov, Koljo Sevov — od mlajšega rodu.

Težko bi mi bilo razmejiti doslej omenjeno tipološko skupino od pesnikov intimne poezije, to se pravi poezije, posvečene globokemu osebnemu pesnikovemu doživljanju (ljubezenske, krajinske itn.). Gre pač za to, ker je kak socialni problem lahko doživet tako globoko intimno, da je takšno ustvaritev težko tipologizirati. Vendar pa imam tu v mislih predvsem pesmi z ljubezensko vsebino.

V bolgarski poeziji se nadaljuje zdavnej uveljavljena tendenca proti solzavosti in jo v naši najnovejši liriki izrazi zastopa *D a m j a n P. D a m j a n o v* s svojo močno dinamično in zasičeno emocionalnostjo, ko hkrati zavrača vso melodramatiko in solzavo vzdihovanje. Z nenavadno svežino svojih verzov si je pridobil veliko ljubiteljev in je neverjetno popularen. Hkrati pa nam je takrat literarna žetev prinesla že tudi dragoceno poezijo Blage Dimitrove, ki si je v zadnjem času tudi že utrdila sloves dobre prozaistke, leta 1967 umrlega Vladimira Baševa, Pavla Mateva — vsi ti so prav tako bojevali svojevrstno bitko proti sentimentalizmu. (To so bila šestdeseta leta). Vsak izmed omenjenih ustvarjalcev je hodil lastno intimno pot, ki se je čedalje bolj širila in mu prinašala čedalje večje možnosti novega izraza v intimni liriki.

Zabeležili smo tudi nekaj novih imen — novih pojavov v naši mladi poeziji. Tak je na primer *Georgi Konstantinov*. Iz njegovih pesmi zazveni neprisiljenost medsebojnih odnosov med mladimi, obsodba zgolj zunanjega blišča, skratka, pesnik se poteguje za široko, doslej še

neodkrito humanistično poetično tezo. Že pred njim je *Vanja Petkova* postavila na glavo vrsto ustaljenih in na videz trdnih pozicij intimne poezije in jo obogatila z zgoščeno, sočno, bujno čustvenostjo, ki jo globoko in strastno doživlja. Zdaj preseneča tudi mlada pesnica *Kalina Kovačeva*. Ljubezen v njenih pesmih, vsa ena sama čudovita tkanina, v vsem svojem estetizmu in dramatičnosti, z vso svojo lepoto in čudovito čistostjo, beži od samote k medsebojnosti.

Intimna bolgarska lirika je poezija nenavadno visokih hotenj, ko na zelo široko, analitsko in odkrito izpoveduje svoje pesniške teze in zelo značilno in vztrajno brani humanistično stališče zoper hoteno odtujenost osebnosti.

V posebnem položaju je danes tako imenovana *patetična* poezija, ki je bila predmet nasprotujočih si odnosov. Prej je bila pogosto tarča kritike, ko je bilo treba najti zglede nedoživetega ustvarjanja, nedoživete družbene emocionalnosti, »čustvenih« standardov in negativnih recidivov v poeziji s politično, rodoljubno, socialno tematiko. Pred tem pa so bile vse te značilnosti pozitivne lastnosti.

Prav zdaj je ta poezija doživela številne osnovne spremembe in njene negativne plati, ki smo jih malo prej navedli, so že lahko lepi primeri, ki nam jih ponuja sama. Kakor koli bi se hoteli danes opredeliti do tega tipa poezije, bi utegnili biti naša analiza napačna.

V čem so resnični uspehi pesniške ustvarjalnosti v tej vrsti poezije? Razsežna in čustveno razviharjena poezija *Dimitra Metodieva* je dokaz, da resnični patos ne more biti narejen ali izmišljen. *Vladimir Golev* je razširil pojem intimnega doživljanja rodoljubne tematike in dokazal nesmiselnost apriornega patriotizma, ko je opozoril na socialno upravičenost tega čustva. *Evtim Evtimov* se z globoko prizadetostjo zanima ne za herojsko v heroju, temveč za njegove človeške poteze, saj je sleherna vzvišena pojava hkrati tudi pojava značaja, vzgoje, mentalitete, naprednega stališča in politične prepričanosti.

Takšna razvrstitev bolgarske poezije seveda ne izključuje še drugih različic in občasnih poskusov samoniklosti, vendar o njih ne bi govorili kaj več, saj še ne dajejo jamstva za trajne vrednote.

Če iščemo značilnost pojavov v bolgarski poeziji v širšem smislu, bi lahko rekel, da so takšni pojavi v vsaki naštetih smeri naše poezije. Današnja bolgarska poezija ne teži iz okvirov naše klasične poezije (s to je že zdavnaj opravljeno!), pač pa bolj k razvijanju filozofskih in stilnih komponent k bogatenju asociativno metaforских sistemov. Hkrati pa si prizadeva, da se ne bi odtrgala od širokega kroga ljubiteljev poezije in bi bila razumljiva slehernemu inteligentnemu bravcu.

Sofija, junij 1973